

Doç Dr. Doğan Tılıç³

Günümüzde iletişim eğitiminin sorunları ve bu sorunların giderilmesine dönük çözüm önerileriniz nelerdir?

İletişim eğitiminin sorunları çok genel bir konu ve bu benim uzmanlık alanımı aşıyor. Çünkü iletişim denildiğinde işin içine sinemadan internete, değişik alanlardan gazeteciliğe kadar pek çok şey giriyor ve ben belki gazetecilik ile ilgili bir şeyler söylemeye kendimi yetkili görebilirim. Dolayısıyla soruyu gazetecilik eğitiminin sorunları olarak daraltırsak ilk söylemem gereken şey, olması gereken ile olan arasındaki fark. Çünkü bir taraftan sektörün ve medyanın hakim yapısının biz gazetecilerden talep ettikleri var. Diğer taraftan, eğitimin, akademinin bir gazetecilik öğrencisine verdikleri var. Bu ikisi ne yazık ki çoğu zaman örtüşmüyor.

Bir mesleğin doğrularıyla onun yapılış biçimi arasındaki farkı biz çok somut bir biçimde gazetecilik alanında görüyoruz. Bunun pek çok şeyle doğrudan ilgisi var. Sektörün gazetecilik anlayışı ile akademinin gazetecilik anlayışı örtüşmüyor. Bu kötü, olumsuz bir şey değil. Üniversite, akademi adına olumsuz bir şey değil.

Şunu demek istiyorum, özellikle, 1980 sonrası dünya genelinde yaşanan medya alanındaki dönüşümlerle beraber, geleneksel medyanın sahiplik yapısından holdinglerin hakim olduğu yeni medya sahipliğine geçişle beraber, iletişim teknolojilerinin de gelmiş olduğu yeni boyut gazetecinin bir tür "mojo"; yani "mobile journalist" olmasını dayatıyor. Bugünün gazetecisi, sırtında küçücük bir sırt çantası içinde, mesleki araçlarının tümünü taşıyan, oradan oraya koşturan, hem gazete için bir şeyler yapan, hem o yaptığı şeyi, radyoya, internete, televizyona uyarlayan, hem görüntü çeken hem çektiği görüntüleri yarım dakikalık, bir dakikalık parçalara ayıran bir insan haline geldi ve şimdilerde bu görüntüler çok revaçta.

Ayrıca bugün hakim medya en önemli haber değeri olarak ilginçliği görüyor. Dolayısıyla gazeteci ilginç bir takım şeyler peşinde koşuyor. Gazetecilik, her şey daha fazla, Postmann'ın kavramıyla ifade edecek olursak, daha fazla "infotainment" haline geldi. Gazeteci "informe" edenden daha çok eğlendirene dönüştü.

Şimdi bütün bunlar bence gazeteciliğin olan durumu. Ama olması gereken bu mu? Bence olması gereken bu değil. Bu gazeteciliği nasıl tanımladığımızla ilişkili bir şey. Pek çok tanımı var gazeteciliğin tabii. Benim en çok sevdiğim tanımı, "gazeteciliğin doğruyu söyleme mesleği olmasıdır." Eğer iletişim fakültelerinde siz doğruyu söyleyen ve doğruyu söyleme işi yapan insanlar yetişti-recekseniz, bunun için verilmesi gereken eğitim başka. Diğer taraftan o eğitimi alan insanların sektörde bir patronun ücretli işçisi olmaları ve o patronun talepleri, çıkarları doğrultusunda haber üretmeleri, üretim yapmaları, dosyalar üretmeleri başka bir şey. Bunlar bir birleriyle çelişebiliyor. Çünkü sizin çalıştığınız medya kuruluşunun patronu mesela enerji alanında özelleştirmelerden yana olabiliyor, nükleer santrallerin yapılmasıyla ilgilenebiliyor. Ama siz gazeteci olarak hem özelleştirmelere karşı, hem nükleer enerjinin memleketin aleyhine olduğunu düşünen, hatta araştırmaları sonucunda bu tür verilere, bulgulara ulaşan birisi olabiliyorsunuz. Fakat bunları o patronun, radyosu, gazetesi, televizyonunda ifade etmeye kalktığınız zaman bu sizin için mesleki hayatın sonu olabiliyor.

Dolayısıyla akademik hayatta öğretilen, yani olması gereken ile pratikte, sektörde yaşananlar, olanlar arasında büyük bir farklılık var. Üniversite meslek okulu değil ve üstelik akademik anlamda mesleki eğitim de çıkarlar gözetilerek verilmez. Bir mesleğin doğrusu, olması gereken hali öğretilir. Başka türlü yapılması da düşünülemez. Ne yazık ki pratikte bu olması gereken ile olan arasında bir uyum göremiyoruz. Birincil problem, en temel problem, en ciddi problem bence bu. İkinci bir problemi daha saymak mümkün. Yeni teknolojilerle beraber medya sektöründe bir is-

3 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetimi.

tihdam daralması yaşanıyor. Geçmişte, mesela bir televizyon kanalında bir habere bir sesçi, bir ışıkçı, bir kameraman, bir muhabir gibi dört veya beş kişi giderken, şimdi orada dördte bir, beşte bir istihdam daralması yaşanıyor. Çünkü küçücük dijital kameralarla bir tek eleman, gazeteci gidip sesçiye, ışıkçıya muhabire gereksinim olmadan tek başına, o haberi hazırlayabiliyor televizyon için. Teknoloji televizyon için beşte bir istihdam daralması getirirken, televizyonun patronu, aynı zamanda gazetenin patronu, aynı zamanda radyonun ve internet sitelerinin de patronu olduğu için, aynı çalışandan, haberciden, aynı patronun radyosu, internet sitesi ve gazetesi için de haber yapması bekleniyor. Hatta aynı kamera fotoğraf da çekebildiği için foto muhabirini de aradan çıkarabiliyor. Dolayısıyla yeni medya teknolojileriyle birlikte medya sektöründe onda bire varan istihdam daralmaları yaşanabiliyor.

Bunun sonucu olarak dünyanın her yerinde kitlesel işten çıkarmalarla karşı karşıya kalıyoruz. Türkiye’de böyle her yıl yüzlerce binlerce gazeteci işten çıkarılıyor. Bununla beraber her yıl yeni iletişim fakülteleri açılıyor ve bu fakültelerden yeni yeni genç insanlar da gazeteci de olabilmek üzere mezun oluyorlar. Ama onları istihdam edebilecek bir sektör yok. Onlar yeni, genç, deneyimsiz gazeteciler olarak piyasaya girerken hemen onların yanı başında on, onbeş yıl çalışmış yirmi yıl çalışmış ve işten çıkarılmış işsiz gazeteciler kitlesi var. Dolayısıyla bir de iletişim fakültelerinin piyasanın gerektirdiğinden çok daha fazla öğrenciyi sektöre sürmesi gibi bir durumla karşı karşıyayız. Bu da gazetecilik eğitimin ikinci ciddi problemi.

Buradan daha teknik noktalara geçerse; benim mesleki deneyimim ve gözlemlerimden hareketle şunları söyleyebilirim: Bir defa gazetecilik işi genel olarak iletişim işi, her şeyden önce bir anlama ve anlatma işi. Dolayısıyla iletişim fakültelerinden mezun olan öğrencilerin çok iyi dil bilgisine, dili son derece doğru ve yerinde kullanma becerisine sahip olmaları lazım. Burada aslında gazetecilik bir ölçüde edebiyata yaklaşıyor. Ama ne yazık ki iletişim fakültesindeki öğrencilerin okuduklarını, edebiyata şiire, romana ilgi duyduklarını söylemek mümkün değil. Müfredat da onları bu doğrultu da zorlamıyor. Böylelikle iletişim fakültelerinden bir şekilde mezun olan ama dili de pek iyi kullanamayan bir öğrenci grubuyla karşı karşıyayız. Eğer iletişime bir müdahale yapılacaksa, mutlaka ne yapıp edip bu tür okuma dersleri, öğrencilerin dünya klasiklerini, şiiri, romanı öyküyü seven öğrenciler haline getirilmesini sağlayacak derslerin konulması, o doğrultuda yönlendirilmeleri önemli.

Biraz önce geleceğin gazetecisi “mojo” olacak demiştim, yani “mobile journalist”. Her türlü teknolojiyi kullanabilen bir taraftan videolar üretebilen, dijital kameraları kullanabilen gazeteciler. Dolayısıyla gazetecilik eğitiminin bir başka önemli yanı yeni teknolojilere yatkın, onları bilen, onları rahatlıkla kullanabilen gazeteciler yetiştirebilmeleridir. Bir taraftan çok klasik alanda eğitim verirken, romana, şiire, öyküye yatkın, onları okuyan dili mükemmel kullanan öğrenciler yetiştirmeye çalışırken öbür taraftan buna ek olarak da yeni teknolojiye hakim, onları kullanabilen gazetecilik öğrencileri yetiştirmek durumundayız diye düşünüyorum.

Son olarak, dört yıllık gazetecilik eğitimi de çok doğru bulmuyorum. Gazetecilik aynı zamanda bir uzmanlık işi de olmalı. İnsanlar spor okuyabilir, uluslar arası ilişkiler okuyabilir, sosyoloji okuyabilir, ekonomi okuyabilir... Ben gazetecilik eğitiminin belli bir alanda temel eğitim aldıktan sonra, o alanda uzman olacak gazetecileri yetiştirmek üzere o temel eğitimin, dört yıllık bir uluslar arası eğitiminin, mesela dört yıllık bir ekonomi eğitiminin üstüne yapılacak bir gazetecilik eğitimi şeklinde düzenlenmesinin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Benim konu ile ilgili temel olarak vurgulayacağım noktalar bunlar.

Akademi sektör iş birliği hakkında neler düşünüyorsunuz? Size göre ideal bir sektör akademisi iş birliği nasıl olmalı?

Bu sorunun cevabını az önce konuşurken verdim. Aslında bu sorunu bir ilişki, sektörün akade-

miden talep ettiği şeylerle, daha doğrusu sektörün gazeteciden talep ettiği şeylerle gazeteciliğin doğruları pek örtüşmüyor. Sektör dediğimizde tüm dünyada medyayı kontrol eden beş dev holdingden söz etmemiz mümkün. Bu beş dev holding, beş dev korporasyon ekonominin her alanında faaliyet gösteriyorlar. Bir taraftan savaş uçakları üretiyorlar, bir taraftan kimya sanayindeler, bankacılıktalar. Yani ekonominin gazetecilik dışında ne kadar alanı varsa hepsinde faaliyet gösteren bir medya sahiplik yapısıyla karşı karşıyayız. Bu dev korporasyonlar aynı zamanda da haber üretimi içerisindedirler. Kültürel üretimin diğer alanlarında; sinemada, kitapta, müzikte varlar. Sahiplik yapısı bu olan sektörün talebi, medya sahibinin faaliyet gösterdiği diğer alanlarında da onun önünü açan, ona yardımcı olan bir gazetecilik oluyor, ne yazık ki.

Nitekim dünyanın en nitelikli medyasının olduğu varsayılan ABD’de en ciddi gazetelerin bir savaş gündeme geldiğinde, örneğin birinci Irak Savaşı’nda, Irak işgali döneminde, bile bile bir takım yalanları haber yaptıklarını, çünkü o yalanların o savaşın yolunu açtığını biliyoruz. O savaşın bu türden bir medya sahiplik yapısının da işine geldiği söylenebilir.

Ne yazık ki sektör ile iletişim fakülteleri arasındaki ilişki medyanın bu sahiplik yapısından dolayı sorunlu bir ilişki. Ama kuşkusuz her medya kuruluşunda işini iyi yapan gazetecilere ihtiyaç var. İşini iyi yapan gazeteci demek, dilini iyi kullanan bir gazeteci demek, araştırma yapabilen demek, belli alanlarda derinlemesine bilgi sahibi uzman demek. Bunlar “sektör ne istiyor, ne istemiyor” çok fazla kafasına takmadan, üniversitenin, akademinin öğrencilerine vermesi gereken nitelikler. Üniversite o nitelikleri öğrencilerine verebilirse, kuşkusuz o türden bir donanıma sahip bir öğrenci de en azında nitelikli işler talep eden sektörde başarılı olacaktır her zaman.

Türkiye’deki iletişim eğitimi Avrupa’daki iletişim eğitimiyle kıyaslarsak nasıl bir manzara ile karşılaşırız? Buradan ikinci sınıf bir öğrencimizi Avrupa’daki gazetecilik eğitimi veren bir okula göndersek, dil problemi olmayacağını kabul edersek, üçüncü sınıftan devam edebilir mi? Çok fazla lokal kaldığımızı söyleyebilir miyiz?

Şimdi burada bir defa “biz” dediğimiz şey sorunlu. Çünkü Türkiye’de son yıllarda özellikle büyük bir başarı olarak değerlendirilen çok sayıda üniversite açıldı ve çok sayıda iletişim fakültesi açıldı. Biz dediğimiz şeyin içerisine bunların hepsini koyarsak bunların arasında bir uçurum olduğunu da görmemiz lazım. Kimi üniversitelerimiz, Avrupa’nın ve Amerika’nın sayılı üniversiteleriyle yarışabilecek düzeyde eğitim verirken Türkiye’de, kimi üniversiteler de ne yazık ki, hem öğretim elemanı düzeyindeki eksikliğinden, hem de donanım eksikliğinden dolayı bir tür lise düzeyinde eğitim veren yerler. Dolayısıyla “biz” deyip karşısına koyabileceğimiz bir Avrupa ya da ABD eğitimi yok.

Eğer Türkiye’de o standardı yakalamış üniversitelerden bahsediyorsak onlar açısından ciddi bir eksiklik olduğunu sanmıyorum. Bizim iyi üniversitelerimizde, hem Batı’dakine benzer bir mufredatı hem de gelişmiş Batı ülkelerinin teknik olanaklarını bulmak mümkün. Diğerleri ise, hem bizim gelişmiş üniversitelerimiz hem de Batı ile aralarında uçurum olan okullar.

Sektörün istihdam sorunu ortadayken, iletişim fakültelerinin sayıları giderek artıyor ve diğer tarafta iletişim fakülteleri sektör tarafından pratikten uzakta olduğu için eleştiriliyor. Bu durum iletişim fakültelerinden mezun olan gazeteci adaylarının iş bulmasını bir parça daha zorlaştırıyor kuşkusuz. Fotoğrafın tamamına bakınca fakülte ve mezun öğrenci sayısı, eğitimin toplam niteliği ve istihdam olanakları açısından nasıl bir manzara ortaya çıkıyor?

Bu durum doğrudan bir ülkenin eğitim politikasıyla ilgili bir şey ve tepede halledilmesi gerekiyor. Ne yazık ki, üniversiteleri genç nüfusun hayata atılmalarını, daha doğrusu işsizler ordusuna katılmalarını bir süre erteleyen duraklar olarak gören bir sistemimiz var. Ben görüyorum ki, pek çok öğrenci arkadaşım mastıra, doktora da hayatta işinin karşılığını bulamadığı için, mesleğinin

karşılığını bulamadığı için devam ediyor. Mastır, doktora düzeyindeki tercihler bir tür hayatın gerçekliğiyle yüzleşmeyi geciktirmenin aracı haline dönüşüyor. Bu tercih bir devlet ya da siyasi iktidarın politikalarının bir parçası haline gelince, liselerden mezun olan insanları bir süre daha meşgul etmek için sürekli üniversiteler açar hale geliyoruz. Sonuçta bu da bir tür, Ankara'yı bilenler açısından anlamlı bir örnek olabilir; trafiğe köklü bir çözüm bulmadan Melih Gökçek'in devamlı alt geçitler, üst geçitler inşa etmesine benziyor. Bir süre, bir an sorunu hallediyorsunuz ama iki adım öte de yine ciddi bir kriz ile ciddi bir tıkanıklık ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Dolayısıyla bu durum bütün sistemin yeniden düzenlenmesi ile ilgili bir şey.

Ben, o büyük dizaynın bir parçası olarak, herhalde çok daha az sayıda bir iletişim fakültesinin ve dediğim gibi belli bir uzmanlık eğitimi alanların özellikle gazetecilik alanında o uzmanlık üzerine aldıkları bir gazetecilik eğitiminin daha yararlı olabileceğini düşünüyorum.

Peki size göre iletişim eğitimi nasıl olmalıdır?

Spor, ekonomi, hukuk, uluslararası ilişkiler gibi, temel eğitim alanlarında alınacak bir eğitimden sonra, bir iki yıllık bir eğitimle gazetecilik alanına yönlendirilmeleri gibi bir düzenleme olabilir. Bu durumda belki pek çok iletişim fakültesine, en azından bugün verilen gazetecilik eğitimi çerçevesinde gerek olmayacaktır.

Bunların hiçbirini olamayacaksa, her şeyden önce iletişim fakültesinin ve o fakülteleri yönetenlerin kendilerine bakmaları, kendilerini yeterli ve yetkin hale getirmeleri gerekmektedir. Üniversite diye bir şeyden konuşuyorsak, hem bireysel düzeyde öğrencinin, hem de öğretim üyesinin kendisine bakarak söylemesi gereken pek çok şey var. Ben bir iletişim fakültesinde, gazetecilik bölümünde, son sınıf öğrencileri ile ders yaparken, onlara ortaokul düzeyinde Türkçe dersi verme gereği hissediyorsam, özne yüklem ilişkisinden bahsetme gereği duyuyorsam, bu bir felaketin ifadesidir ve ne yazık ki bununla karşı karşıyayız. Bir iletişim fakültesini bitirirken 60-70 sözcüklü cümleler kurarak haberler yazan öğrencilerle karşı karşıyayız.

Burada iletişim fakültelerinde öğretim üyesi olan bizlerin de ilk andan itibaren bir sorumluluğu var demektir. Ben özellikle gazeteciliğin dile dair, dili iyi kullanmaya dair bir alan olduğunu düşünüyorum. İster sinema olsun, isterse televizyon olsun buralarda da dili iyi kullanmak gerektiğinden, öğrencilerimizin çok okuyan insanlar olması gerekir. Okumadan yazmak diye bir şey mümkün değil. Dolayısıyla yazmak diye bir işe heves ediyorsak, onun öncesinde ne kadar okuduğumuzu düşünmemiz lazım. Buna zorlayan bir takım işler yapmamız lazım. İletişim fakültelerinde gördüğüm en temel problemlerden biri bu. Yani 15 günde bir roman okumayan, öykü okumayan, şiir okumayan, hiç değilse hafta bir bu türden kitaplar okumayan bir gazetecilik öğrencisinin iyi bir gazeteci olabileceğini sanmıyorum. O halde öğretim üyeleri olarak bizler de bu türden şeyleri özendiren, müfredata koyan bir anlayış içinde olmalıyız diye düşünüyorum.

Bugünkü iletişim fakültelerindeki lisansüstü eğitimi genel bir bakış değerlendirecek olursak neler söyleyebiliriz?

Genel olarak baktığımızda, bu genelden kastımız 40 iletişim fakültesinin 40'ını da ele almaksa, herhalde hiç iyi bir durumda olmadıklarını söylemek mümkün. Belki birkaç fakülte bu anlamda yeterli eğitimi veriyordur. Ama biliyoruz ki, genel anlamda iletişim fakülteleri o anlamda eğitimi verebilecek kadrolardan yoksun. Bir sürü yerde ya taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışıyoruz ya da gerçekten belki aşırı bir ifade olacak ama kendilerinin yüksek lisans eğitimine ihtiyaç duyduğu eğitimciler tarafından bu eğitimler verilmeye çalışıyor. Sanırım belli başlı birkaç fakülte dışında yetersiz olduğumuzu söylemek mümkün.